Elektronisk version af artikel i Lystmord, ISBN 87-7332-100-1, Forlaget Medusa 1984

CLAUS SECHER

KRIMINALROMANEN SOM POLITISK VÅBEN

OM SJÖWALL OG WAHLÖÖS "ROMAN OM EN FORBRYDELSE"

Med 10-bindsværket *Roman om en forbrydelse* (1965-75) skabte forfatterne Maj Sjöwall og Per Wahlöö historie inden for kriminalromanen. Denne genre har fra sin start i det forrige århundrede og langt op i dette været præget af en åbenbar konservatisme og et uproblematiseret lov og ordensbegreb. De ansatser til samfundskritik, som har ligget i den hårdkogte detektivroman, er forblevet inden for en borgerlig radikal eller en venstrepopulistisk horisont, hvis den da ikke som hos Patricia Highsmith har fået karakter af en overmenneskeagtig leg med tanken om overskridelse af almindelig "borgerlig" moral.

Heroverfor har Sjöwall og Wahlöö ud fra en bevidst plan skabt en samfundskritisk kriminalroman, byggende på et socialistisk grundlag, uden at give afkald på de underholdningsmæssige kvaliteter i genren. Konsekvensen i planen og deres politiske holdning vil blive gjort til genstand for analyse her. Den umiddelbare politiske effekt er selvfølgelig vanskelig at bedømme, men ønsket om at blive læst af mange har forfatterne ihvertfald fået opfyldt. Romanserien blev såvel en kritiker- som en salgssucces. Forfatterparrets bøger er oversat til mere end 25 sprog og blevet solgt i store oplag i både Øst og Vest, f.eks. Sovietunionen, Polen, Japan og U.S.A. Gyldendal oplyser, at der pr. 1.10.1982 er solgt over 895.000 eksemplarer af serien. *Roseanna* og *Terroristerne* topper med et salg af hver på 100.000 eksemplarer.

Seriens succes banede i 1970'erne vejen for udgivelse af de fremragende kriminalromaner, Per Wahlöö havde fået ud i Sverige i 1960'erne: *Lastbilen* (1962), *Dobbelt forræderi* (1963), *Mord på 31. etage* (1964) og *Stålspringet* (1968).

Elektronisk version af artikel i Lystmord, ISBN 87-7332-100-1, Forlaget Medusa 1984

Flere nordiske forfattere har i succesens kølvand forsøgt at gøre Sjöwall og Wahlöö kunststykket efter ved gennem krimigenren at formidle et kritisk budskab, f.eks. i Danmark: Henning Mortensen og Hans Jakob Helms, i Norge: AKP-forfatteren Jon Michelet og Espen Haavardsholm og i Sverige: Kenneth Ahl, Lars Molin og Leif G.W. Persson. Ikke socialistiske krimiforfattere har også hentet elementer fra Sjöwall og Wahlöö, f.eks er der tydelige ligheder mellem de psykologiske beskrivelser af politifolk hos Poul Ørum og svenskerne.

Den litteraturhistoriske udgangssituation

I den sidste halvdel af 1960'erne sker der et brud inden for den svenske litterære institution, et brud som både er tidligere på færde og mere dybtgående end det tilsvarende danske. Karl Erik Lagerlöf har kaldt årene 1965-67 i svensk litteratur "strømkæntringens år"[1]. Der sætter sig i denne periode en stigende politisk bevidsthed igennem hos forfatterne, i første omgang en bevidsthed om udbytningen af den tredje verden; Vietnamkrigen begynder at blive synlig[2]. Sveriges dobbeltrolle, som et land der på én gang er neutral tilskuer, og som samtidig profiterer af udbytningen af U-landene, bliver en anfægtelse. Fra den 3.verden vendes øjnene indad, og kampen mod illusionen om det svenske "folkhem", det lykkelige svenske velfærdssamfund, sætter ind. Skydeskiven for forfatternes politiske engagement bliver naturligt nok det svenske socialdemokrati, som havde regeringsmagten praktisk taget uafbrudt fra 1932, og som på ingen måde havde realiseret idealerne om social og kulturel lighed.

I forbindelse med politiseringen af de svenske forfattere sker der også en problematisering af litteraturbegrebet og forfatterrollen. Litteraturens hidtidige eksklusive karakter og begrænsede (borgerlige) publikum fører til en tvivl på litteraturens positive sociale funktion, og fiktionen føles som

Elektronisk version af artikel i Lystmord, ISBN 87-7332-100-1, Forlaget Medusa 1984

en flugt fra virkelighedens konflikter. Som konsekvens heraf forlader flere forfattere for en tid fiktionen. Sara Lidman ophører med at skrive romaner og tager i stedet til Vietnam for senere at udsende reportagebogen *Samtaler i Hanoi* (1966) og rejse rundt i Sverige og agitere mod den amerikanske krigsførelse. *Gruva* (1968, på dansk *Grube*) består af en række interviews med minearbejderne i Kiruna.

Jan Myrdal manifesterer sig i perioden med rejsebøger fra Kina og Albanien samt en meget aktiv kulturpolitisk journalistik, og Göran Palm forlader lyrikken for at skrive kritiske essays og tager senere arbejde på L.M. Ericsson for at opleve og beskrive arbejderens livsvilkår. Sven Lindqvist og Sven Delblanc udsender dagbogsromaner, *Myten om Wu Tao-tyie* (1967) og *Æselbroen* (*Åsnebrygga*, 1969), hvori de lader den politiske situation problematisere den traditionelle vestlige forfatterrolle.

Det er i denne periode dokumentarismen får vind i sejlene. Forfatterne stiller sig enten som Sara Lidman til disposition med båndoptager (og saks) for undertrykte samfundsgrupper, eller beskriver som Lindqvist og Delblanc deres egen bevidstgøelse, eller udnytter som Per Olav Enqvist i *Legionærerne* (*Legionärerna*, 1968) et bestemt historisk stof til belysning af såvel aktuelle som mere almene politiske problemstillinger. Det er i dette politiske og litterære klima at Sjöwall og Wahlöö skaber deres kriminalromanserie. Ud fra en politisk holdning, som er nogenlunde identisk med de ovennævnte forfatteres, har de imidlertid draget nogle litteraturpolitiske konsekvenser, som er helt anderledes.

De toneangivende forfatteres politiske opgør med "finlitteraturen" førte som nævnt enten til at forfatterne for en tid opgav fiktionen eller udsendte dokumentariske bøger. Dokumentarismen afspejlede nok det politiske skred i forfatternes bevidsthed og i en større social sammenhæng de akademiske mellemlags, men den forblev klart nok - imod sin intention - en "mellemlags-genre" med hensyn til hvem der læste den.

Sjöwall og Wahlöös oprør med "finlitteraturen" gik den